

1. Yleistä

Väitöskirjan valmistuminen on aina merkittävä tieteellinen saavutus väittelijälle itselleen. Vanhastaan väitöskirjan valmistuminen ja väitöstilaisuus ovat olleet tiedemaailmassa ja yliopistoelämässä kunniaksi ohjaaville professoreille, omalle oppiaineelle sekä asianomaiselle tiedekunnalle ja yliopistolle. Jälkimmäisten tahojen mielenkiintoa ovat kuluvalle vuosituhannella korostaneet yliopistojen nykyiset tulostavoitteet ja niiden saavuttamistarpeet.

Käsiteltävänä oleva OTL, VT Asko Keräsen väitöskirja Sallittu ja kielletty menettely asianajajan toiminnassa hyvän asianajajattavan valossa tulee asianmu-kaisella tavalla täyttämään tulostavoitteita.

Keskeisintä on kuitenkin muistaa väitöskirjan vakiintunut tarkoitus ja tavoite. Väitöskirjan tulee osoittaa, että väittelijällä on a) kyky itsenäisesti soveltaa tieteellisen tutkimuksen menetelmiä ja b) hyvä perehtyneisyys omaan tieteenalaansa ja syvälinen perehtyneisyys omaan tutkimusalaansa. Väitöskirja on auktorisointi tieteelliseen tutkimukseen, tavallaan pääsylippu tiedemaailmaan eli tieteenteki-jöiden joukkoon.

Rohkenen todeta, että kaikissa väitöskirjatutkimuksissa on hyviä ansioita, mutta myös kritiikille alttiita kohtia. Täydellisyyttä ei edellytetä keneltäkään. Kaikissa tapauksissa jäävät jäljelle aina arvoista ja taustafilosofioista johtuvat jonkinasteiset erot, joita ei ole mahdollista kuroa umpeen.

Väitöstilaisuus on vanhastaan ollut tilaisuus, jossa väittelijä puolustaa väitöskirjaansa. Edellä mainittuihin tulostavoitteisiin pääsemistä edistää sellainen tutkimusten ohjaus, joka on kannustavaa ja rakentavaa. Modernin tutkimuksen ohjauksen näkökulmasta väitöstilaisuus on myös tapahtuma, joka innostaa ja inspiroi tulevia väittelijöitä. Tämä tapahtuu yleensä positiivisen kannustuksen ja rakentavan kritiikin avulla. Yliopistojen pitää saada väittelijöitä myös tulevaisuudessa. Tieteellisen tutkimuksen vaativalle alalle aikovia ei tule karkottaa vaan houkutella mukaan.

* Virallisen vastaväittäjän, professori emeritus *Asko Lehtosen* Itä-Suomen yliopiston yhteiskun-tatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunnalle antama 17.6.2024 päivätty lausunto vähäisin muu-toksin.

2. Väitöskirjan tematiikka

Vanhan perinteen mukaan vastaväittäjän lausunnossa käsitellään myös väitöskirjan aihepiiriä ja tutkimuksen merkitystä tieteessä.

Asko Keräsen väitöskirjan otsikko Sallittu ja kielletty menettely asianajajan toiminnassa hyvän asianajajatavan valossa vaikuttaa jo ensi näkemältä erittäin mielenkiintoiselta, jos on perehtynyt aihepiiriin. Vaikka väitöskirjan tematiikka on mielenkiintoinen, se on monessa suhteessa vaikea ja haasteellinen.

Keräsen väitöskirja on monessa mielessä merkityksellinen ja tärkeä sekä tieteellisesti että käytännön oikeuselämän kannalta. Aihe on tärkeä erityisesti asianajajien ja heidän asiakkaidensa kannalta. Sama koskee Suomen Asianajaliittoa ja sen valvontalautakuntaa sekä tuomioistuimia.

Tematiikan tekee haasteelliseksi erityisesti aihepiiriä koskevan aikaisemman tutkimuksen niukkuus. Kaiken lisäksi väitöskirjan tematiikka on edelleen ajan-kohtainen. Tutkimuksen tieteellinen ja käytännöllinen merkitys on erittäin hyvä. Väitöskirjan aiheenvalinta on ollut erittäin onnistunut.

Suomessa ei ole aiemmin kirjoitettu oikeustieteellistä väitöskirjaa sallitusta ja kielletystä menettelystä asianajajan toiminnassa hyvän asianajajatavan valossa. Asianajajaoikeudesta on Suomessa kirjoitettu muutoinkin niukanpuoleisesti. Ruotsissa on laadittu kolme väitöskirjaa asianajajaoikeudesta, ja niiden aihepiiri sivuaa Asko Keräsen väitöskirjaa. Näistä ruotsalaisista väitöskirjoista huolimatta Asko Keräsen väitöskirja on tarpeen ja välttämätön Suomen oikeuden kannalta. Keräsen väitöskirjan tematiikan valinta on ollut kaikin puolin onnistunut, koska se täyttää luontevasti oikeuskirjallisuudessa olevan suuren aukon. Keränen on perustellut tutkimuksensa tarpeellisuutta asianmukaisesti aikaisemman vastaan tutkimuksen puuttumisella.

Väitöskirjassa on erikseen käsitelty metodologisia valintoja, mikä on positiivinen seikka. Tutkimusmenetelmien eli metodien valintoja ja oikeuslähteopillisiä kytkentöjä on perusteltu riittävästi ja hyväksyttävällä tavalla. Asko Keräsen väitöskirja on joka tapauksessa pääasiallisesti oikeusdogmaattinen eli lainopillinen. Väitöskirjassa tulkitaan ja systematisoidaan normeja sekä annetaan tulkintasuosituksia. Tutkimuksessa käytettyjen menetelmien soveltuvuus ja hallinta ovat olleet hyväntasoisia. Asianmukaisesti on perusteltu sitä seikkaa, miksi tutkimusmenetelmänä ei ole käytetty asianajajien haastatteluja. Tutkimuksessa hyödynnetään myös oikeuspoliittisia ja *de lege ferenda* -näkökohtia. Rajatussa määrin käytetään hyväksi lisäksi oikeushistoriallista ja oikeusvertailevaa tutkimustapaa.

Käsitteiden hallinta ja määrittely ovat yleensä olleet erittäin hyväntasoisia. Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat ovat asianmukaiset. Tutkimusalan hallinta on erinomaista, ja kirjallisuuden tuntemus ja hyväksikäyttö ovat olleet erittäin

hyvätasoisia. Väitöskirja kuuluu prosessioikeuden alaan, mutta tutkimusta karakterisoi paremmin asianajajaoikeutta edustava näkökulma.

Väitöskirja on erittäin laaja, koska siinä on yhteensä 576 sivua. Väitöskirja on jaettu kahdeksaan päälukuun. Väitöskirjan johdanto on myös huomattavan laaja, koska siinä on yli 120 sivua. Johdanto on jaettu kymmeneen alalukuun.

3. Tutkimustehtävä ja sen rajaus

Tieteellisen tutkimuksen näkökulmasta merkittävässä asemassa on tutkimusongelman ja tutkimustehtävän määrittäminen. Asko Keräsen väitöskirjan tutkimustehtävää käsitellään tosiasiallisesti johdannon kolmessa ensimmäisessä alaluvussa: 1) Tutkimustehtävän esittely, 2) Tutkimuskysymykset ja 3) Tutkimuksen tarpeellisuus. Tämä asiantila on nimenomaisesti lausuttu myös johdannon alaluvussa (sivulla 40), jossa selvitetään tutkimuksen rakennetta.

Tutkimusongelmaa ja -tehtävää käsitellään laaja-alaisesti ja asianmukaisesti perustellen erityisesti johdannon ensimmäisessä alaluvussa (sivuilla 21–25). Tutkimusongelmaa ja -tehtävää koskevia seikkoja selvitetään lisäksi monipuolisesti johdannon toisessa ja kolmannessa alaluvussa.

Tutkimusongelman tieteellinen taso ja muotoilu ovat riittäviä, minkä lisäksi niitä on perusteltu asianmukaisesti. Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat ovat hyväksyttäviä, ja niiden kiinnittyminen aikaisempiin tutkimuksiin on asianmukainen. Tutkimustehtävä on vaativa, ja sen toteuttaminen on edellyttänyt tutkijalta innovatiivisuutta ja omaperäisyyttä.

Tutkimustehtävä on tiivistetty (sivulla 25) lausumalla seuraavasti: ”Tutkimus tiivistyykin sallitun ja kielletyn menettelyn välisen eron määrittämiseen erityisesti hyvää asianajajatapaa tulkitseamalla.” Tosiasiallinen tutkimustehtävä voidaan ilmaista myös seuraavasti: sallittu ja kielletty menettely asianajajan toiminnassa hyvän asianajajatavan valossa. Tosiasiallinen tutkimustehtävä vastaa väitöskirjan etusivulla olevaa otsikkoa.

Tutkimustehtävää on täsmennetty kolmella tutkimuskysymyksellä:

- 1) Miten määräytyy sallitun ja kielletyn menettelyn välinen ero asianajajan toiminnassa?
- 2) Mikä on tapaohjeiden oikeudellinen asema asianajajan sallitun ja kielletyn menettelyn välisen eron määrittämisessä?
- 3) Miten määräytyy sallitun ja kielletyn menettelyn välinen ero asianajajan toimiessa kuolinpesän pesänjakajan tehtävässä kaikkien tehtävää rajaavien normien perusteella?

Tutkimuskysymyksiin kuuluvia asioita käsitellään tutkimuksen eri osissa. Yhtenäiset vastaukset tutkimuskysymyksiin esitetään viimeisessä eli kahdeksannessa luvussa.

Edellä oleva tutkimustehtävän luonnehdinta ei eroa merkittävästi ensimmäisen tutkimuskysymyksen otsikosta: Miten määräytyy sallitun ja kielletyn menettelyn välinen ero asianajajan toiminnassa? Tosiasiallisen tutkimustehtävän ja ensimmäisen tutkimuskysymyksen välinen keskeinen ero löytyy sivulta 25, jossa todetaan ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta: ”Tutkimuskysymyksen kannalta keskeistä on siten määritellä, millä tavalla rehellisyyden ja tunnollisuuden sekä hyvän asianajajataavan noudattamista arvioidaan valvontalautakunnan käsiteltäväksi tulleissa asioissa.” Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä on tosiasiallisesti kysymys siitä, miten valvontalautakunta on arvioinut sen käsiteltäväksi tulleita asioita. Suositeltavaa olisi ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta ollut lisätä maininta valvontalautakunnan käytännöstä. Tällöin tutkimuskysymys olisi paremmin vastannut tutkimuskysymyksen käsittelyä väitöskirjassa.

Johdannon kolmannessa alaluvussa otsikon Tutkimuksen tarpeellisuus alla käsitellään useita tutkimustehtävään kuuluvia asioita. Tämä merkitsee sitä, että tutkimustehtävän systematiikka sirpaloituu.

- 1) Esimerkiksi sivulla 31 lausutaan seuraavaa: ”Keskeistä on analysoida myös sitä, että ovatko voimassa olevat säännökset riittäviä määrittelemään asianajajan kaikessa toiminnassa sallitun ja kielletyn menettelyn välistä eroa.”
- 2) Sivulla 33 lausutaan tutkimustehtävään kuuluvasta asiasta, että tutkimus pyrkii systematisoimaan säännösten kokonaisuutta, joka muodostuu laeista, liiton säännöistä ja tapaohjeista.
- 3) Sivulla 35–36 lausutaan, että tutkimuksen keskeisiä tehtäviä on valvonnan lain- ja tarkoituksenmukaisuuden sekä siihen liittyvän ennakoitavuuden tarkastelu.
- 4) Sivulla 36 lausutaan lisäksi, että tutkimuksessa tarkastellaan vapaata kanteluoi-keutta ja asianajajien valvontaa riittävän valvonnan näkökulmasta.
- 5) Sivulla 39 lausutaan tutkimustehtävästä lisäksi: ”Tämä tutkimus pyrkii osaltaan antamaan virikkeitä asianajajakunnan oman valvonnan kehittämiseksi.” Tämä lienee jonkinlainen *de lege ferenda* -näkökulma.

Tutkimustehtävän luonnehdinnasta olisi muodostunut yhtenäisempi kokonaiskuva, jos kaikki tutkimustehtäviä koskevat seikat olisi selvitetty johdannon ensimmäisessä alaluvussa. Tutkimustehtävää koskevia lausumia sisältyy myös johdannon myöhempisiin alalukuihin.

Positiivisena seikkana voidaan mainita tutkimuksen rajausten käsittely omassa alaluvussa (sivuilla 42–44). Tutkimuksen rajaukset ovat merkittäviä. Väitöskirjassa ei käsitellä julkisten oikeudenkäyntiavustajien ja lupalakimiesten valvontaa. Palkkioria-asiat sekä rikosvastuuseen ja siviilioikeudelliseen vastuuseen kuuluvat asiat eivät myöskään kuulu tutkimuksen piiriin. Rajauksia on

perusteltu asianmukaisesti, ja ne ovat tarpeellisia, koska tutkimus on muutoinkin sivumäärältään laaja.

4. Hyvää asianajajatapaa koskevat oikeuslähteet

Hyvää asianajajatapaa koskevia oikeuslähteitä on käsitelty laveasti ja monipuolisesti johdannon aluvussa 1.6 (sivuilla 46–107), joka taas on jaettu kolmeen-toista alalukuun.

4.1. Asianajajalaki

Ensimmäisenä oikeuslähteenä tutkitaan asianajajalakia, jota väittelijä pitää vahvasti velvoittavana oikeuslähteenä. Asianajajalakia koskeva esitys on riittävän laaja ja syvälinen sekä monipuolinen.

Ainoa ongelmakohta löytyy tutkimuksen sivuilta 60–61, joilla selvitetään asianajajan vastuun alkamisajankohtaa. Ongelmana on kannanottojen hajanaisuus tai epä johdonmukaisuus.

Aluksi todetaan (sivulla 60), että asianajajan vastuun katsotaan alkavan, kun asianajaja on merkitty liiton jäsenrekisteriin. Tämän kannan tueksi viitataan valvontalautakunnan 25.5.2021 päivättyyn ratkaisuun, jossa kantelu jätettiin tutkimatta, koska asianajaja ei sähköpostin lähettämisen aikaan ollut vielä liiton jäsen. Sähköposti oli lähetetty 3.4.2018. Asianajaja oli hyväksytty liiton jäseneksi vasta 1.12.2018. Kysymys on perinteellisestä lainopillisesta kannanotosta.

Tämän jälkeen lausutaan kuitenkin seuraavasti: ”Asianajajan vastuun voidaan olettaa alkavan jo silloin, kun henkilö on hakemassa Suomen Asianajajaliiton jäsenyyttä.” Tätä muuttunutta kantaa perustellaan sillä, että hakijalla on vastuu siitä, että hän täyttää asianajajalain rehellisyysvaatimuksen.

Väitöskirjassa esitetään teoreettinen esimerkki: liiton hallituksen tietoon tulee myöhemmin, että asianajajaksi hyväksytty on jäsenhakemuksen jättämisen yhteydessä salannut kaksi vuotta aikaisemmin saamansa vankeustuomion. Väitöskirjassa lausutaan, että asianajajan voidaan väittää toimineen epärehellisesti ja että asianajajaksi hyväksytty voitaneen erottaa asianajajalain 5 §:n 1 momentin perusteella. Asianajajalain 5 §:n 1 momentissa tosin säädetään, että asianajajan tulee rehellisesti täyttää hänelle uskotut tehtävät.

Tutkimuksen kirjoittajan mielestä tapahtunut epäselvyys on mahdollista jättää huomioimatta, mutta merkittävän tiedon salaamista jäsenhakemuksen yhteydessä ei. Väitöskirjassa katsotaan, että edellä mainitussa esimerkkitapauksessa rehellisyyttä osoittavaa tietoa voidaan pitää merkityksellisenä, koska rehellisyys

on mainittu jäseneksi hyväksymisen nimenomaisena ehtona asianajajalain 3 §:n 1 momentissa.

Asianajajalain 9 §:n 3 momentissa säädetään, että jos asianajaja ei enää täytä 3 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuja kelpoisuusvaatimuksia (”on rehelliseksi tunnettu”), on hallituksen erotettava hänet yhdistyksestä. Asianajajan erottaminen olisi luontevaa suorittaa asianajajalain 9 §:n 3 momentin eikä 5 §:n 1 momentin perusteella. Asianajajalain 9 §:n 3 momentin soveltamista puoltaa se seikka, että asianajaja ei ole enää rehelliseksi tunnettu eli hän ei täytä kelpoisuusvaatimuksia. Asianajajalain 5 §:n 1 momentti koskee asianajajan toimintaa tehtävässään, eli asianajajan tulee rehellisesti täyttää hänelle uskotut tehtävät, mistä nyt ei ole kysymys.

4.2. Hyvä asianajajatapa

Johdannon yhdessä aluvussa (sivuilla 62–67) on selvitetty monipuolisesti hyvää asianajajatapaa. Ansiona on pidettävä vertailua Ruotsin oikeuteen, vaikka se tapahtuu alaviiteetasolla. Tosin ruotsinkieliset tekstit olisi ollut suositeltavaa käänntää suomeksi, koska kysymys ei ole ollut erityisen tärkeistä tai vaikeasti käännettävistä ilmaisuista.

Ongelmallisina voidaan pitää eräitä lausumia ”hyvän asianajajatavan” määrittämisestä, joista siteeraan esimerkkinä paria kohtaa.

Alaluvun alkupuolella (sivulla 63) on lausuttu seuraavasti: ”Hallituksen esitykseen kirjattua hyvän asianajajatavan käsitettä voidaan lyhyestä ilmaisusta huolimatta pitää täsmällisesti määriteltynä.” Hallituksen esityksen 152/1991 vp laeiksi asianajajista annetun lain ja yleisestä oikeusaputoiminasta annetun lain muuttamisesta perusteluihin ei sisälly määritelmää hyvästä asianajajatavasta. Lakiesityksen perusteluissa (sivulla 4) on todettu vain seuraavaa: ”Asianajajan ammatillisista velvoitteista käytetään laissa nimitystä hyvä asianajajatapa.” Tämän lisäksi tutkimuksen samalla sivulla on lausuttu lisäksi seuraavaa: ”Hyvä asianajajatapa on tutkimuksen tärkein määritelmä.” Hyvä asianajajatapa ei ole määritelmä. Ilmaisun ”hyvä asianajajatapa” on adjektiivista ”hyvä” johtuen normatiivinen eli arvostusta edellyttävä käsite, jolle annetaan soveltamistilanteessa merkityssisältö. Hyvästä asianajajatavasta ei liene kaikki tilanteet kattavaa määritelmää.

4.3. Tapaohjeet

Väitöskirjassa on johdannon eräässä aluvussa (sivuilla 68–71) selvitetty tapaohjeita. Oikeusministeriön vahvistamien Suomen Asianajajaliiton sääntöjen 18 §:n mukaan liiton valtuuskunta voi vahvistaa liiton jäsenten asianajotoiminnassa

noudatettavia ohjeita. Liiton valtuuskunta on 15.1.2009 vahvistanut hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet, joita kutsutaan tapaohjeiksi. Tapaohjeita on selvitetty väitöskirjassa riittävän monipuolisesti. Väitöskirjassa on katsottu (sivulla 70), että tapaohjeet ovat vahvasti velvoittavia oikeuslähteitä.

Ongelmallisena voidaan pitää tapaohjeita koskevan alaluvun viimeistä virkettä, jossa lausutaan seuraavaa: ”Ristiriitaa tapaohjeiden ja valvontalautakunnan ratkaisujen välille voi syntyä, jos valvontalautakunta tulkitsee tapaohjeita merkittävästi toisin kuin sitä on aikaisemmin tulkittu.” Yleisesti tunnettua ovat oikeuskäytännön muutokset. Myös valvontalautakunnan käytännössä voi tapahtua muutoksia. Jos valvontalautakunta muuttaa käytäntöään, se ei välttämättä merkitse ristiriitaa tapaohjeiden kanssa. Tämä kanta on sittemmin omaksuttu myös väitöskirjassa, jossa on lausuttu (sivulla 70), että valvontalautakunta riippumattomana toimielimenä lopulta tulkitsee hyvää asianajajatapaa haluamallaan tavalla.

4.4. Muita oikeuslähteitä

Väitöskirjan tematiikan kannalta on ollut aiheellista käsitellä oikeuslähteinä erikseen asianajajalakia, hyvää asianajajatapaa ja tapaohjeita. Muiden oikeuslähteiden erillinen käsittely ei ole kaikilta osin ollut tarpeellista, koska monet kohdat ovat vähämerkityksisiä tai koska ne olisi ollut luontevaa sijoittaa edellä mainittujen oikeuslähteiden yhteyteen.

Esimerkiksi alaluvut a) 1.6.7 Suomen Asianajajaliiton säännöt ja b) 1.6.4 Valvonta-asioissa annetut ratkaisut ja niiden perustelut olisi ollut oikeuslähteopillisesti luontevaa sijoittaa tapaohjeiden yhteyteen, koska ne liittyvät tapaohjeisiin. Sama koskee a) tapaohjekommentaaria ja b) Suomen Asianajajaliiton hallituksen ohjeistusta ja liiton valiokuntien antamia lausuntoja. Lisäksi voidaan todeta, että ”moraalisia näkökohtia” olisi ollut alaluvun 1.6.12 sijasta luontevaa käsitellä ”hyvän asianajajatavan” yhteydessä alaluvussa 1.6.2.

Asiat ovat nykyisellään vähän sirpaloituneet pieniksi alaluvuiksi, joilla ei ole kaikilta osin oikein itsenäistä tieteellistä merkitystä. Asioita yhdistämällä olisi voitu saada enemmän syvällisyyttä eri seikkojen käsittelyyn.

Tuomioistuinratkaisujen käsittely erillisenä oikeuslähteenään alaluvussa 1.6.9 Muut kotimaiset tuomioistuin- ja EIT:n ratkaisut jää vaatimattomaksi (½ sivua). Alaluvussa mainitaan vain ratkaisu KKO 2009:10. Edeltävässä alaluvussa 1.6.8 otsikon Muu suomalainen lainsäädäntö alla on mainittu useita KKO:n ratkaisuja: 1) KKO 2020:21 (sivuilla 90–91), 2) KKO 2011:99 (sivulla 91) ja 3) KKO 2011:31 (sivuilla 91–94). KKO:n ratkaisut oikeuslähteenä olisi ollut suositeltavaa sijoittaa samaan alalukuun.

Ratkaisun KKO 2009:10 kommentointi päättyy (sivulla 96) seuraavaan ongelmalliseen lausumaan: ”Ratkaisun perusteella voidaan todeta, että hyvän asian-

ajajatavan määrittelyssä Korkein oikeus sulki itsensä ja Helsingin hovioikeuden hyvän asianajajatavan määrittelyn ulkopuolelle.” Ratkaisun KKO 2009:10 perustelujen kohdassa 11 on lausuttu seuraavaa: ”Tuomioistuimet toimivat valvonta-asioissa oikeussuojaa takaavina valitusasteina. Niissä korostuvat kysymykset kurinpitotarkkailujen mahdollisesta kohtuuttomuudesta tai ilmeisestä virheellisyydestä sekä ihmis- ja perusoikeuksien asettamien vaatimusten täyttymisestä valvonta-asiassa.” Tuomioistuimien asema on valvonta-asioissa merkittävä, koska tuomioistuimet toimivat oikeussuojaa takaavina valitusasteina. Toisin sanoen KKO ja Helsingin hovioikeus eivät ole jääneet hyvän asianajajatavan määrittelyn ulkopuolelle.

Väitöskirjassa ilmenee jonkin verran toistoa tai päällekkäisyyttä. Esimerkiksi oikeuskirjallisuutta on käsitelty johdannon alaluvuissa a) 1.6.10 Oikeuskirjallisuus ja b) 1.8.1 Suomalaiset tutkimukset ja julkaisut. Sama sirpaloituminen koskee pohjoismaista oikeutta ja Euroopan ihmisoikeussopimukseen perustuvia seikkoja, joita koskevia asioita on sijoitettu johdannon eri alalukuihin.

Hyvän asianajajatavan oikeuslähteeksi on luettu myös alaluvussa 1.6.8 Muu suomalainen lainsäädäntö mainittu. Alaluku on erittäin laaja (sivut 77–95), ja siinä käsitellään kymmenkuntaa mitä erilaisinta asiaa. Väliotsikoinnin puuttuminen tekee alaluvusta sekavan. Käsiteltävien asioiden karsinta olisi ollut suositeltavaa. Väliotsikoilla olisi voitu saada alalukuun selkeyttävää systematiikkaa.

Johdannon loppuosaan sisältyy selvitys tutkimustematiikkaa koskevista aikaisemmista tutkimuksista ja tutkimusaiheen historiasta. Asko Keräsen väitöskirja kiinnittyy erinomaisella tavalla aikaisempiin tutkimuksiin, koska se täyttää oikeuskirjallisuudessa olleen suuren aukon. Johdannon viimeinen alaluku 1.10 Tutkimusaiheen historiasta on laaja (sivut 118–146). Historiaa koskeva esitys on mielenkiintoinen.

5. Asianajajan ammatista ja perusarvoista

Myös toinen pääluke Asianajajan ammatista ja perusarvoista on laaja (sivut 147–268). Toisessa pääluvussa käsitellään 1) asianajajan ammattia, 2) asianajajan velvollisuuksia asiakasta kohtaan ja 3) asianajajan perusarvoja tapaohjeiden mukaan.

Tähän päälukeeseen sisältyvä esitys asianajajan perusarvoista tapaohjeiden mukaan on laaja ja monipuolinen. Tutkimuksen kohteena ovat 1) lojaalisuus, 2) riippumattomuus, 3) esteettömyys, 4) luottamuksellisuus ja 5) kunniallisuus. Käsiteltyjen asioiden mielenkiintoa ovat lisänneet vertailut Ruotsin ja Tanskan oikeuteen, mitä on pidettävä ansiona.

Käsiteltäviä asioita on konkretisoitu ja avattu lukijalle esittämällä asianomaisessa asiayhteydessä lukuisia kurinpito- tai valvontalautakunnan ratkaisuja. Mukaan mahtuu myös yksi liiton hallituksen 26.9.2022 päivätty ratkaisu. Sen lisäksi on selvitetty monia hovioikeuksien, erityisesti Helsingin hovioikeuden, ja korkeimman oikeuden ratkaisuja. Sanottuja ratkaisuja on kommentoitu asianmukaisesti. Edelleen on viitattu pariin Euroopan unionin tuomioistuimen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuun.

Toisen pääluvun ensimmäinen alaluku 2.1 Asianajajan ammatista on kovin laaja (sivut 147–186), mutta siitä puuttuvat systematiikkaa selventävät väliotsikot. Tätä alalukua vaivaavat samat ongelmat, joista on edellä kerrottu alaluvun 1.6.8 Muu suomalainen lainsäädäntö osalta.

Samoja asioita on käsitelty tutkimuksen eri osissa, mistä johtuen laajaan väitöskirjaan sisältyy tarpeetonta päällekkäisyyttä. Toisen pääluvun yhteydessä on syytä mainita riippumattomuuden ja esteettömyyden tarkastelu monissa eri kohdissa, mikä tekee esityksestä osittain sirpalemaisen.

Sivuilla 151 ja 189 on tapahtunut pieni haksahdus, koska molemmilla sivuilla esitellään samaa kurinpitolautakunnan 21.10.2002 päivättyä ratkaisua samoilla kommentailla.

6. Asianajajan rehellisyys ja tunnollisuus

Kolmas pääluku Rehellisyys ja tunnollisuus asianajajan toiminnassa on edellistä päälukua lyhempi (sivut 269–318). Kolmannessa pääluvussa on käsitelty asianajajan rehellisyyttä ja tunnollisuutta koskevia vaatimuksia monipuolisesti ja syvällisesti. Kirjoittajan oma argumentointi on tässä luvussa paremmin perusteltu kuin edellisessä luvussa. Vertailua suoritetaan Ruotsin oikeuteen.

Tässäkin pääluvussa konkretisoidaan käsiteltäviä asioita kurinpito- ja valvontalautakunnan monilla ratkaisuilla asianomaisissa asiayhteyksissä. Asioita valaisevaa oikeuskäytäntöä edustavat useat Helsingin ja Vaasan hovioikeuksien ratkaisut. Mukana on myös pari tanskalaista ratkaisua. Selostettuja ratkaisuja kommentoidaan asianmukaisesti.

Erityisesti tässä luvussa kirjoittaja käyttää niin sanottuja keskustelevia alaviitteitä. Muiden kirjoittajien kannanotot esitellään ja niitä kommentoidaan lähinnä alaviitteissä. Tutkimuksellisuutta olisi lisännyt keskustelevien alaviitteiden nostaminen tekstiin.

7. Tapaohjeet

Neljäs pääluku Tapaohjeet asianajajan velvollisuuksien määrittelyssä on melko lyhyt (sivut 319–358). Neljäs pääluku on jaettu kolmeen alalukuun, joissa käsitellään 1) tapaohjeita oikeusnormina, 2) tapaohjeiden suhdetta muuhun normistoon ja 3) tapaohjeiden etusijajärjestystä. Asioita on käsitelty neljännessä pääluvussa riittävän monipuolisesti. ”Tapaohjeiden etusijajärjestys” on Asko Keräsen luoma termi, jolla hän on tarkoittanut tapaohjeiden etusija-asemaa valvonta-asioiden käsittelyssä. Tässä osiossa on merkittävää omaperäisyyttä.

Pääluvussa konkretisoidaan käsiteltäviä asioita kurinpito- ja valvontalautakunnan monilla ratkaisuilla asianomaisissa asiayhteyksissä. Asioita valaisevaa oikeuskäytäntöä edustavat Helsingin hovioikeuden ja korkeimman oikeuden ratkaisut. Selostettuja ratkaisuja myös kommentoidaan asianmukaisesti.

Asioiden käsittelyssä on osittaista päällekkäisyyttä, koska tapaohjeita on jo käsitelty johdannon alaluvussa 1.6.3 Tapaohjeet (sivuilla 68–73).

8. Asianajajan velvollisuuksista

Viides pääluku Asianajajan velvollisuuksista on runsaat 60 sivua pitkä (sivut 359–422). Tässä pääluvussa käsitellään 1) asianajajan toiminnan valvontaa, 2) asianajajan velvollisuuksia kaikessa toiminnassa, 3) kohtuuttoman velvollisuuden kieltoa, 4) asianajajan velvollisuuksia ylivoimaisen esteen tilanteissa, 5) velvollisuuden vähäistä rikkomista, 6) asianajajan velvollisuuksien rajoittamista ja lisäämistä sekä 7) toimeksiantoon liittyviä rajoituksia ja velvollisuuksia. Asioita on käsitelty monipuolisesti. Kirjoittajan argumentointi on runsasta ja hyvätaisoista. Vertailuja on tehty Ruotsin ja Tanskan oikeuteen.

Käsiteltäviä asioita on konkretisoitu ja avattu lukijalle esittämällä asianomaisessa asiayhteydessä kurinpito- ja valvontalautakunnan ja Helsingin hovioikeuden ratkaisuja. Näitä lukuisia ratkaisuja on kommentoitu asianmukaisesti.

Toinen alaluku 5.2 Asianajajan velvollisuudet kaikessa toiminnassa on kovin laaja, koska se käsittää 30 sivua (sivut 366–396). Alaluvussa käsitellään monenlaisia asioita. Laajan alaluvun systematiikan selventämiseksi olisi ollut suositeltavaa käyttää väliotsikoita.

9. Asianajajan erityisiä velvollisuuksia

Kuudes pääluku Asianajajan erityisistä velvollisuuksista sisältää runsaat 70 sivua (sivut 423–494). Tässä pääluvussa selvitetään monipuolisesti 1) asianajajan totuusvelvollisuutta (sivuilla 423–446), 2) asianajajakunnan arvoa alentavaa ja luottamusta vähentävää tekoa (sivuilla 446–458) sekä 3) epäasiallista kielenkäyttöä (sivuilla 459–493). Kirjoittajan argumentointi on hyvätasoista. Vertailuja on tehty Ruotsin oikeuteen.

Kuudennessa pääluvussa käsitellyt asiat ovat tärkeitä ja keskeisiä tutkimus-tematiikan näkökulmasta. Käsiteltäviä asioita on onnistuneella tavalla konkretisoitu selvittämällä kurinpito- ja valvontalautakunnan ratkaisujen lisäksi Helsingin hovioikeuden, korkeimman hallinto-oikeuden, korkeimman oikeuden ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuja. Näitä ratkaisuja on kommentoitu asianmukaisesti.

Tämän pääluvun ensimmäinen ja viimeinen alaluku on kovin pitkä. Suositeltavaa olisi ollut liittää niihin väliotsikoita paremman systemaattisen kuvan muodostamiseksi lukijalle.

10. Asianajajan velvollisuuksista kuolinpesän pesänjakajana

Seitsemäs pääluku Asianajajan velvollisuuksista kuolinpesän pesänjakajana ei ole liian pitkä (sivut 495–527). Siinä selvitetään monipuolisesti tapaohjeiden merkitystä 1) kuolinpesän jakojärjestelmän (sivut 494–511) ja 2) pesänjakajan erityisten toimintavelvollisuuksien (sivut 511–527) kannalta. Jälkimmäisten seikkojen osalta on kiinnitetty huomiota a) vastaamisvelvollisuuteen, b) tehtävän hoidon hitauteen ja c) pesänjakajan esteellisyyteen. Kirjoittajan argumentointi on runsasta ja erittäin hyvätasoista.

Tutkimuksessa on erittäin hyvin perusteltu sitä seikkaa, miksi siinä käsitellään erikseen asianajajan velvollisuuksia kuolinpesän pesänjakajana. Käsiteltäviä asioita on konkretisoitu ja avattu lukijalle esittämällä asianomaisessa asiayhteydessä valvontalautakunnan, eri hovioikeuksien ja korkeimman oikeuden ratkaisuja. Näitä ratkaisuja on asianmukaisesti kommentoitu.

Alaluku 7.2.3 Pesänjakajan esteellisyydestä puuttuu tosin väitöskirjan sisällysluettelosta.

11. Vastaukset tutkimuskysymyksiin

Kahdeksannessa pääluvussa käsitellään vastauksia tutkimuskysymyksiin, jotka on esitetty tutkimuksen johdannossa.

Ensimmäinen tutkimuskysymys on merkittävin. Sallitun ja kielletyn menettelyn eroa asianajajan toiminnassa selvitetään yksityiskohtaisesti pääluvuissa 2–7. Kysymys on tosiasiallisesti siitä, milloin asianajajan käyttäytyminen on ollut lähinnä asianajajalain, hyvän asianajajatavan ja tapaohjeiden mukaista ja milloin niiden vastaista. Näitä kaikkia rajanvetoja ei ole ymmärrettävästi toistettu tutkimustuloksissa eli vastauksessa tutkimuskysymykseen.

Kantelun tekijöiden suurimman ryhmän muodostavat asianajajien omat päämiehet. Yli puolet kanteluista on asianajajan oman päämiehen ja vastapuolen tekemiä. Valvontalautakunnan linjausta pidetään tutkimuksessa yleisesti hyväksyttävänä, koska vain 5 % perustuu muutoksenhakuasteen ratkaisuun.

Toinen tutkimuskysymys koskee tapaohjeiden oikeudellista asemaa asianajajan sallitun ja kielletyn menettelyn välisessä rajanvedossa. Tutkimuksessa on todettu, että suurin osa asianajajan sallittua ja kiellettyä menettelyä koskevista ratkaisuista tehdään valvontalautakunnassa.

Tämän lisäksi tutkimusvastauksessa todetaan, että tapaohjeiden oikeudellisesti merkittävä asema valvontalautakunnassa johtuu itse asiassa siitä, että asianajajalaissa tarkoitettu hyvä asianajajatapa ilmenee pääasiallisesti tapaohjeista. Tutkimustuloksena lausutaan lisäksi, että valvontalautakunta ei käytä ratkaisujensa perusteluissa juuri lainkaan muita oikeuslähteitä kuin tapaohjeita.

Kolmannen tutkimuskysymyksen osalta on kiinnitetty huomiota perinnönjakojärjestelmän ja pesänjakajan itsenäisen aseman tuomiin eroihin. Tutkimuksessa todetaan, että pesänjakajan valvonta kuolinpesässä rajoittuu kuolinpesän osakkaiden suorittamaan valvontaan, kantelumahdollisuuteen valvontalautakunnalle tai mahdollisuuteen hakea tuomioistuimelta pesänjakajan määräyksen peruuttamista. Tutkimustuloksena todetaan, että kuolinpesän pesänjakajana toimivan asianajajan sallitun ja kielletyn menettelyn arviointi tapahtuu pääasiassa valvontalautakunnassa. Tapaohjeiden oikeudellinen merkitys on keskeinen. Tapaohjeet muodostavat käytännössä tärkeimmän oikeuslähteen.

12. Loppulausunto

Vastaväittäjän ikäviin velvollisuuksiin kuuluu kiinnittää huomiota myös kriittikille alttiisiin kohtiin. Niiden laajahko perustelu muodostaa helposti virheellisen kokonaiskuvan, koska positiiviset seikat jäävät lyhempien lausumien varaan.

Laajasta tutkimuksesta löytyy yleensä kohtia, joihin voidaan kohdistaa kritiikkiä tai joista on mahdollista esittää vaihtoehtoisia menettelytapoja diskursioiden nimissä.

Ratkaisevaa on kuitenkin tutkimuksen muodostama kokonaisuus muun muassa metodologisena toteutuksena, oikeuslähteiden käyttönä, kannanottojen argumentaationa sekä sisällön ja systematiikan johdonmukaisuutena. Kirjoittaja on sitoutunut johdonmukaisesti tiettyihin lähteisiin tai koulukuntiin, mikä eksplikoituu niin tekstissä kuin lähdeviitteissä. Väitöskirjan arvioinnissa olen käyttänyt Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunnan vahvistamia arviointikriteereitä, joiden edellytykset täytyvät asianmukaisella tavalla.

Tutkimuksen avulla on tuotettu uutta tieteellistä tietoa asianajajan sallitusta ja kielletystä menettelystä toiminnassaan, ja tuota tietoa on arvioitu hyvän asianajajatavan perusteella. Hyvän asianajajatavan sisältöä on arvoitu käytännössä pääasiallisesti tapaohjeiden avulla. Suurin osa käytännön ratkaisuksista tehdään valvontalautakunnassa, joka tukeutuu ratkaisujensa perusteluissa lähinnä tapaohjeisiin. Tutkimustulokset ovat merkittäviä asianajajaoikeuden alalla. Väitöskirja tuottaa riidattomasti uutta tietoa. Tutkimustulokset perustuvat johdonmukaisesti käytettyyn aineistoon. Tutkimus on esitystavaltaan johdonmukainen. Tutkijan oma tutkimuspanos on merkittävä ja täysin riittävä. Tutkimuksessa ja tulosten dokumentoinnissa on noudatettu hyvää ja eettistä tieteellistä käytäntöä.

Tutkimuksessa omaksuttu systematiikka johtaa eräänlaiseen kerroksittaisuuteen, mikä aiheuttaa asioiden osittaista toistoa, koska monia seikkoja tosiasiallisesti perustellaan samoilla argumenteilla. Tutkimuksen rakenneratkaisusta johtuen asiantila on ymmärrettävä. Muutoin tutkimuksen esitystapa on johdonmukainen. Tutkimustulokset perustuvat johdonmukaisesti käytettyyn aineistoon.

Asko Keräsen tutkimus osoittaa riidattomasti, että kirjoittajalla on 1) kyky itsenäisesti soveltaa tieteellisen tutkimuksen menetelmiä sekä 2) hyvä perehtyneisyys omaan tieteenalaansa ja 3) syvälinen perehtyneisyys omaan tutkimusalaansa.

Kokonaisuutena arvioiden Asko Keräsen tutkimus täyttää varauksetta oikeustieteelliselle väitöskirjalle asetettavat vaatimukset.

Edellä lausutun perusteella esitän mielihyvin Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunnan tiedekuntaneuvostolle, että OTL, VT Asko Keräsen tutkimus hyväksyttäisiin väitöskirjaksi oikeustieteen tohtorin tutkintoa varten.

Asko Lehtonen